

CONFLICTELE MILITARE DINTRE GOȚI ȘI IMPERIUL ROMAN ÎNTRE SECOLELE III-IV

*

THE MILITARY CONFLICTS BETWEEN THE GOTHs AND THE ROMAN EMPIRE BETWEEN THE 3RD AND 4TH CENTURIES

*

LES CONFLITS MILITAIRES ENTRE LES GOTHs ET L'EMPIRE ROMAIN ENTRE LE IIIE ET LE IVE SIÈCLE

Andreea-Elena PREDA¹

Rezumat: Deși părea că nu își va înceta existența niciodată, Imperiul Roman avea să sufere pierderi uriașe începând cu secolul III p. Chr., atunci când niște războinici de origini germanice, goții, au făcut primele incursiuni pe teritoriul său. Acest studiu se concentrează asupra confruntărilor care au avut loc între goți și romani între secolele III-IV, așa cum au fost ele relatate în lucrările autorilor contemporani cu evenimentele.

Cuvinte cheie: goți, tervingi, greutungii, surse scrise, războaie

*

Abstract: Although it seemed that it would never cease to exist, the Roman Empire would suffer huge losses starting with the third century AD, when some warriors of Germanic origin, the Goths, made the first incursions into its territory. This study focuses on the confrontations that took place between the Goths and the Romans between the 3rd and 4th centuries, as they were told in the works of the authors contemporary with the events.

Key words: goths, Thervingi, Greuthungi, written sources, warfare

*

Résumé: Bien qu'il semblait ne jamais cesser d'exister, l'Empire romain subira d'énormes pertes à partir du IIIe siècle de notre ère, lorsque des guerriers d'origine germanique, les Goths, firent les premières incursions sur son territoire. Cette étude porte sur les affrontements qui ont eu lieu entre les Goths et les Romains entre le IIIe et le IVe siècle, tels qu'ils ont été relatés dans les œuvres d'auteurs contemporains des événements.

Mots clés : goths, thervingi, greuthungi, sources écrites, guerre

De-a lungul timpului, numeroși cercetători care s-au ocupat cu studiul populațiilor barbare, au manifestat o fascinație deosebită pentru goți, primul neam de imigranți care a forțat granițele Imperiului Roman și a supraviețuit pe teritoriul acestuia.² Sursele scrise se concentrează în mare parte pe atacurile barbarilor pe teritoriul imperiului.

¹ Arheolog debutant, Banat Archaeosave SRL.

² Peter Heather, *The Goths*, Blackwell Publishers, Oxford, 1996, p. 1.

În ceea ce privește originea barbarilor, păreri sunt împărțite, acest subiect provocând multiple dezbateri printre cercetătorii de specialitate pe parcursul anilor. *Getica* lui Iordanes,³ scrisă în anul 550 este una dintre puținele surse scrise care s-au păstrat până în ziua de azi și care cuprinde un rezumat al întregii istorii a goților.⁴ Conform acestei lucrări, de mare importanță pentru studiul perioadei, goții își au originea în Scandinavia: „Deci din această insulă Scandza, întocmai ca dintr-o fabrică de popoare sau mai bine ca dintr-un rezervoriu de nații, se spune că au pornit cândva Goții, cu regele lor Berig. Ei, îndată ce, ieșind din corăbii, au pus piciorul pe uscat, au dat numele numaidecât locului, căci și astăzi după cum se spune, țara se numește Gothiscandza”⁵.

Tot în scrierile lui Iordanes se regăsește și ideea conform căreia goții au fost împărțiți încă din secolul III în vizigoți și ostrogoți. Ostrogoții se găseau în estul continentului, în timp ce vizigoții trăiau în partea de vest. „Istoricul Ablavius⁶ relatează că acolo pe țărmul Pontului⁷, unde, după cum am spus, s-au așezat goții, o parte dintre ei, care ocupau regiunile răsăritene și se aflau sub conducerea lui Ostrogotha, au fost numiți ostrogoți adică răsăriteni, fie din cauza numelui conducătorului lor sau a locului; iar ceilalți au fost numiți vizigoți adică din partea apuseană”⁸.

Niciuna dintre aceste idei nu a fost acceptată de istoricii moderni, deoarece nu s-au găsit suficiente dovezi literare sau arheologice care să susțină aceste afirmații. Cu toate acestea, *Getica* este singura sursă scrisă de care dispunem, unde putem citi despre faptele goților, relatate chiar de către ei⁹.

Un alt autor contemporan care a scris despre istoria goților și care merită a fi menționat este Ammianus Marcellinus¹⁰. Acesta vorbește despre existența a două triburi de goți în secolul IV, tervingii și greutungii. Pe tervingii îi menționează în cartea

³ Funcționar cu origini gotice din Imperiul Roman de Răsărit care s-a ocupat spre finalul vieții cu consemnarea faptelor istorice. Cele mai importante lucrări ale sale au fost *Getica* și *Romana*.

⁴ Peter Heather, *Goths and Romans 332-489*, Clarendon Press, Oxford, 1994, p. 5.

⁵ Iordanes, *Getica*, Fontes, Historiae Daco-Romanorum II, Tipografia „Bucovina”, București, 1939, p. 86.

⁶ Istoric sau geograf a cărui perioadă de viață nu ne este cunoscută cu siguranță. Diferite ipoteze au fost formulate cu referire la perioada în care acesta a trăit, cea mai timpurie plasare a vieții acestuia fiind în perioada de domnie a lui Constantin cel Mare (272-337) cele mai târzii fiind în perioadele de domnie ale regilor vizigoți Euric (420-484) și succesorul acestuia Alaric (458/466-507). Ablavius a scris probabil prima istorie a goților. Iordanes face referire la Ablavius în repetate rânduri menționându-l ca sursă, cel mai probabil Iordanes având acces direct la aceasta. Trebuie amintit faptul că a fost lansată ipoteza conform căreia și Cassiodorus a folosit scrierile lui Ablavius în relatările sale.

⁷ De la Pontus Euxinus (Εὐξεινός Πόντος), vechea denumire a Mării Negre, care se traduce prin „marea primitoare”.

⁸ Iordanes, *op.cit.*, 82

⁹ Peter Heather, *The Goths*, *op.cit.*, p. 9.

¹⁰ Istoric și general roman de origini grecești care a scris lucrarea *Res gestae*, formată din 31 de cărți, o cronică a istoriei Imperiului Roman din care se mai păstrează doar ultimele 18 cărți care cuprind perioada 353-378.

XXVII unde vorbește despre regele vizigot Athanaric,¹¹ din tribul tervingilor care, deși înainte fusese aliat cu romanii, în anul 363 pornește la război alături de generalul roman Procopius¹² împotriva împăratului Valens (364-378). După ce răscoala a fost înăbușită, împăratul a pornit într-o expediție împotriva lui Athanaric care a durat trei ani. În al treilea an, au avut loc confruntări și cu tribul greutungilor. „[...] *ascultând de sfatul fratelui său, de care era condus, Valens ridică armele împotriva goților, având un motiv temeinic, deoarece aceștia trimiseseră ajutor lui Procopius, care iscuse luptele civile.[...]*”¹³ *Cu aceeași încăpățănare a pornit și în anul al treilea, legând pod de vase lângă Noviodunum*¹⁴ *spre a trece râul, apoi, năvălind în ținuturile barbarilor și mișcându-se în marșuri neîntrerupte până departe, s-a năpustit asupra tribului războinic al greutungilor”.*

Despre acestea s-a presupus că sunt nume alternative pentru grupurile mai sus menționate: tervingii ar fi fost numele vizigoților, în timp ce greutungii ar fi fost ostrogoții. Totuși, unii autori moderni sunt de părere că vizigoții și ostrogoții s-au format în secolul V, după căderea Imperiului Roman de Apus, în 476, și că ambele grupuri au fost alcătuite atât din tervingi, cât și din greutungii, precum și din supuși ai regelui got Radaigasus, care nu făcea parte nici din tribul tervingilor, și nici din cel al greutungilor.

Goții nu au format un popor propriu-zis, această denumire fiind dată de către romani mai multor grupuri est-germanice care au emigrat în zona Mării Negre în prima jumătate a secolului al III-lea¹⁵. În alte scrieri, goților li s-a mai spus și sciți deoarece în scrierile lui Herodot,¹⁶ în secolul V a. Chr., sciții sunt descriși ca fiind niște barbari ce locuiesc la nord de Marea Neagră, pe teritoriul actual al Ucrainei și Moldovei¹⁷.

Autorii greci de mai târziu, influențați de scrierile lui Herodot, au considerat că toți barbarii care își aveau originile în aceste regiuni se numeau sciți, așadar, și goții, atunci când sunt menționați în sursele scrise, apar adesea sub numele de sciți. Din cauza faptului că sursele literare îi confundă pe goți cu sciții, nu putem ști cu exactitate anul în care aceștia au pătruns în provinciile romane de la Dunărea de Jos.

¹¹ Rege al câtorva neamuri de goți tervingi pentru cel puțin două decenii în secolul al IV-lea. Este considerat primul rege al vizigoților care mai târziu s-au așezat în Iberia formând Regatul Vizigoților.

¹² General bizantin (325/236-366) membru al dinastiei Constantinene care în 365 a încercat uzurparea împăratului Valens (364-378).

¹³ Fontes Historiae Dacoromanae II, XXI. Ammianus Marcellinus, *Rerum Gestarum Libri XXXI*, XXVII, 4.1, 15-16, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București 1970, p. 121.

¹⁴ Cetate romană aflată în localitatea Isaccea de astăzi, județul Tulcea.

¹⁵ Roman Zaroff, 'The Origins of the Goths', *Proceedings of The University of Queensland History Research Group*, No. 11, 2000, p. 1.

¹⁶ Numit de Cicero „Părintele istoriei”, a fost un istoric și geograf grec care a consemnat în lucrarea sa intitulată *Istoria evenimentelor petrecute în timpul Războaielor Medice* (499-449 a. Chr.).

¹⁷ Michael Kulikowski, *Rome's Gothic Wars. From the Third Century to Alaric*, Cambridge University Press, 2007, p. 15.

Cea mai reprezentativă cultură din spațiul pontic unde se regăsesc și elemente gotice este Sântana de Mureș – Cerneahov, care a fost denumită astfel după localitățile în care au fost descoperite primele materiale specifice acestei culturi atestate din secolul III, și până la finalul secolului IV când a avut loc cucerirea unică pe continentul european.

Alături de alte popoare barbare, în secolul III întreprind expediții devastatoare în provinciile estice ale Imperiului Roman. Atacurile barbarilor au fost facilitate și de instabilitatea din Imperiu care era pricinuită de războaiele civile constante între armatele romane. Dintre popoarele barbare care i-au însoțit pe goți în atacurile lor asupra Imperiului au făcut parte și carpii, un trib de daci liberi. Împreună cu aceștia, în anul 238, goții au atacat și distrus importantul oraș Histria până la temelii¹⁸. După ce au primit subsidii de la imperiu, barbarii s-au retras. Evenimentul a provocat nemulțumire în rândul carpilor deoarece aceștia considerau că sunt mult mai puternici decât goții. Putem presupune astfel că goții și carpii se aflau în competiție unii cu ceilalți până când puterea goților a început să predomină în regiune. Cercetătorii în domeniu au ajuns la concluzia că presiunea exercitată de goți asupra teritoriilor carpilor din Moldova, i-a determinat pe aceștia să migreze spre Dacia, Moesia și Scythia Minor¹⁹.

În anul 249, orașul Marcianopol,²⁰ un important centru strategic din apropierea Mării Negre a fost asediat de către doi comandanți goți numiți Argait și Guntheric. Încercarea acestora nu a rezultat în cucerirea orașului, însă locuitorii au fost nevoiți să plătească armatele goților după un asediu de durată. „*Adăugând deci Ostrogotha acestora pe goții săi și pe peucinii din insula Peuce, care se găsește la gurile Dunării, la vărsarea în Pont, a pus în fruntea lor pe Argait și pe Guneric, cei mai vestiți comandanți din neamul lor. Aceștia, trecând pe dată Dunărea și devastând Moesia pentru a doua oară, au atacat Marcianopolis, faimoasa metropolă a acestei regiuni, și după un lung asediu au părăsit-o, primind bani de la cei ce se aflau în cetate*”²¹.

În anul 250, un rege got pe nume Cniva a traversat Dunărea în apropierea orașului Oescus²² și a asediat numeroase orașe din Peninsula Balcanică, cel mai important dintre acestea fiind Philippopolis,²³ aflat la sud de Munții Haemus, lanțul montan care separă coasta Mării Egee și câmpiile trace de valea Dunării: „[...] *Cniva s-a retras în părțile Hemului [...] de unde, făcând pregătiri, s-a grăbit să meargă la Philippopolis. Împăratul Decius aflând despre retragerea lui și dorind cu orice preț să vină în ajutorul cetății, a trecut lanțul muntelui Haemus, și a ajuns la Beroe. [...]*

¹⁸ Constantin Scorpan din, *Contribuții arheologice la problemele etnice ale Dobrogei antice*, Pontica, I, 1968, p. 343.

¹⁹ *Ibidem*, p. 344.

²⁰ Cunoscut și sub numele de Parthenopolis, a fost un vechi oraș roman aflat în provincia Moesia Inferior. Ruinele sale se află în orașul Devnya din Bulgaria.

²¹ Fontes, *Historiae Dacoromanae* II, LIV Iordanes, *op. cit.*, 91, p. 421.

²² Oraș important din provincia romană Moesia, aflat în NV-ul orașului modern Plevna din Bulgaria.

²³ Situat pe teritoriul actualului Plovdiv, în Bulgaria.

Cniva cu goții săi năvăli peste ei și, nimicind armata romană, a alungat pe împărat cu pușinii oameni care putuseră să fugă din nou la Euscia dincolo de munți în Moesia.[...] Cniva însă după un asediu mai îndelungat al Philippopolului, a pătruns înăuntru și după ce a pus mâna pe pradă s-a unit cu generalul Priscus care fusese în cetate, ca și cum ar fi avut în gând să lupte împotriva lui Decius”²⁴.

În urma acestor lupte, împăratul Decius a fost înfrânt și ucis la Abbritus, în Moesia, în anul 251, ajungând astfel să fie primul împărat roman care să moară de pe urma goților. Acolo a fost ridicat un altar în cinstea lui deoarece „înainte de bătălie el făcuse acolo jertfe minunate idolilor”²⁵.

După acest succes răsunător, goții au început să ridice pretenții tot mai mari de la orașele aflate la nord de Marea Neagră, obligându-le să le asigure nave pentru a putea să asedieze cetățile de pe malul opus al Pontului²⁶.

Atacurile goților în Tracia au continuat și în a doua jumătate a secolului al treilea, de data aceasta pe mare. Atacurile dintre 253 și 256 sunt atribuite unor anume *boranoi*, cuvânt grecesc care poate însemna pur și simplu *oamenii din nord*, nereferindu-se neapărat la goți. Zosimus²⁷ descrie în lucrarea sa, *Historia Nova*, două incursiuni ale acestor *boranoi* și o incursiune a goților, pe care îi numește *sciții*, care a avut loc în al treilea an și care a fost probabil încurajată de succesul *boranoilor* care în urma atacurilor lor au cucerit Trapezul și Pythiusul. „Deoarece *sciții* jefuiau totul în calea lor, locuitorii coastei Mării Negre s-au mutat tot mai la interior în cele mai fortificate zone. Barbarii au atacat prima dată Pityusul, care este înconjurat de un zid puternic și care are un port excelent. Successianus, comandantul trupelor de acolo, a rezistat cu forțele de care dispunea și i-a pus pe fugă pe barbari. Rezultatul a fost acela că *sciții*, acum temători că alte garnizoane vor afla de aceasta și li se vor alătura soldaților din Pityus [...], și-au procurat cât de multe vase au putut și s-au întors acasă [...] și și-au lăsat în urmă mulți oameni care au căzut în lupta împotriva Pityusului. *Sciții* [...] au traversat din nou până în Asia.[...] Au ancorat aproape de Phasis care este un cunoscut teren al templului lui Artemis Phasiana și palatul lui Aietas; după un efort vanitos de a captura templul, au plecat direct înspre Pityus. După ce au capturat această fortăreață fără prea mult efort, [...] au navigat către orașul Trapezus. [...] în timpul nopții au capturat orașul”²⁸.

²⁴ Fontes, *Historiae Dacoromanae* II, LIV Iordanes, *op. cit.*, 29-41, p. 423.

²⁵ *Ibidem*, 103, 7-8, p. 425.

²⁶ Peter Heather, John Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, Liverpool University Press, Liverpool, 1991, p. 2.

²⁷ Istoric grec care a scris în perioada domniei împăratului bizantin Anastasius I (491-518). A scris *Historia Nova*, în șase cărți, unde a avut ca principal obiectiv descrierea evenimentelor care au dus la declinul Imperiului Roman.

²⁸ Zosimus, *New History*, Australian Association for Byzantine Studies Department of Greek, University of Sydney, 2006, Book 1, 32-33, p. 10-11.

Fragmentul este unul deosebit de interesant, Zosimus folosind numeroase și bogate detalii care ne sunt foarte utile pentru stabilirea traseului atacurilor barbarilor pe teritoriul Imperiului Roman. Descrierile, numirea orașelor atacate dar și aspecte clare ce țin de acțiunile militare ale atacatorilor întregesc imaginea pe care o avem asupra desfășurării evenimentelor. Observăm cum ținta goșilor erau orașele bogate, unele fiind capturate cu greu iar altele mai ușor, cum a fost cazul fortăreței Pityus „*au capturat această fortăreață fără prea mult efort*”. Deoarece goșii au avut în vedere atacarea mai multor orașe și fortărețe putem deduce că aceștia dispuneau de o armată de mari dimensiuni, probabil experimentată în asedierea orașelor romane.

În 256, văzând bogățiile obținute de boranoi în urma cuceririlor făcute, goșii au construit o flotă ajutându-se de eforturile prizonierilor lor de război și au atacat provinciile romane din Pont și Bithynia, fiind afectate centre importante ale cuturii grecești, Prusa și Apamea, precum și Neocezarea, un centru administrativ de seamă²⁹.

În scrisoarea episcopului Neocezarei, Grigorie Traumaturgul, către episcopul Trapezului, sunt reflectate foarte bine evenimentele din acest an. În canonul 5 al scrisorii îi condamnă pe cei care, după ce au fost jefuiți de către boranoi și goși îi jefuiesc la rândul lor pe vecinii lor pentru a-ți recupera pierderile: „*Alții se amăgesc păstrând proprietățile altora pe care le-au găsit, în locul celor pe care le-au pierdut în momentul în care boranoi și goșii au lucrat asupra lor fapte de război, devenind ei înșiși boranoi și goși pentru alții*”³⁰.

Aceste invazii au venit ca urmare a presiunii tot mai sporite a barbarilor la granița de la Dunăre a Imperiului Roman³¹. După zece ani, goșii au reluat atacurile asupra orașelor de la Marea Neagră, atât aceluia pe malul estic, cât și a celor de pe malul vestic, cum ar fi Tomisul și Marcianopolul. O flotă de barbari a putut trece din Marea Neagră în Marea Adriatică, ajungând până în insulele Cipru și Rhodos. Au avut loc lupte înverșunate pe coasta grecească a Mării Egee, iar Atena a fost asediată, dar apărată de către generalul Dexippus care, mai târziu, a relatat toate acestea în lucrarea sa, *Scythica*, operă care, din nefericire, nu se mai păstrează decât fragmentar³².

În 268, goșii au fost în sfârșit înfrânți de către împărații Marcus Aurelius Claudius Quintillus și Aurelian care au lansat contraatacuri devastatoare pentru barbari. Victoriile lui Quintillus împotriva goșilor obținute în Illyria și Macedonia în 270 au fost decisive și au oprit, cel puțin pentru moment, agresiunea invadatorilor: „*Și Gallenius a fost proclamat caesar de către senat la Roma[...] Dacia, pe care Traian o alipise imperiului dincolo de Dunăre, a fost pierdută. Grecia, Macedonia, Pontul, Asia au fost devastate de goși. Pannonia a fost pustiită de către sarmați și cvazi. Lui i-a urmat Claudius.[...] Acesta, într-o bătălie mare, i-a învins pe goșii care devastau Illyria și Macedonia. După acesta a luat puterea imperială Aurelian[...]; acesta i-a*

²⁹ Michael Kulikowski, *op. cit.*, p. 19.

³⁰ Peter Heather, John Matthews, *op. cit.*, p. 8.

³¹ *Ibidem*, p. 1.

³² Michael Kulikowski, *op. cit.*, p. 19.

înving cu multă vitejie pe goți. Datorită diferitelor sale războaie norocoase, el a restabilit puterea romană în vechile ei hotare”³³.

Deși a reușit să restabilească pacea în aceste regiuni, riscul unor alte atacuri barbare era prea mare așa că Aurelian a decis să retragă trupele din Dacia, mutându-le la sud de Dunăre unde a fondat Dacia Aureliana.

În secolul al III-lea p. Chr. au avut loc schimbări masive în imperiu care au venit ca urmare a expansiunii sale din secolele anterioare. Aceste schimbări au creat instabilitate și constante neînțelegeri politice între Roma și numeroasele popoare care făceau acum parte din imperiu. Atunci când împăratul Alexadru Sever (222-235) a fost ucis, tronul a fost râvnit de mulți candidați din toate colțurile Imperiului Roman, așadar s-au iscat războaie civile pe tot parcursul următorului deceniu. A fost astfel un moment oportun pentru barbari să atace și au făcut-o fără niciun fel de ezitare.

În anul 284, a urcat pe tron împăratul Dioclețian, acesta confruntându-se la rândul său cu uzurpatori pe care a reușit să îi înfrângă prin împărțirea puterii imperiale cu Maximian, un soldat de încredere pe care l-a numit *augustus* în anul 286 și căruia i-a încredințat administrarea provinciilor romane din Occident. În acest fel, regimul lui Dioclețian și-a asigurat longevitatea.

În următorii ani, ambii împărați au întreprins campanii împotriva barbarilor în afara frontierelor, câștigând lupte atât pe frontul de vest, împotriva francilor, cât și pe frontul de est, împotriva tervingilor și taifalilor,³⁴ în anii 289 și 291³⁵. Tervingii au fost goții care au avut cele mai multe interacțiuni cu Imperiul Roman și, din această cauză, sursele scrise îi pomenesc cel mai adesea. Din rândul tervingilor a făcut parte și regele vizigot Alaric care va asedia Roma în 410.

Dioclețian a dus principiul de co-regență mai departe, adăugând la conducerea imperiului alți doi împărați numiți *caesari*, Constantius și Galerius. Astfel, cei doi augusti împreună cu cei doi caesari au format *tetrarhia*, o formă de conducere care a asigurat protecția imperiului împotriva atacurilor barbare, dar și împotriva războaielor civile. Sistemul avea de asemenea menirea de a asigura o succesiune sigură, întrucât un caesar putea prelua puterea unui augustus în cazul în care nevoia o cerea.

În cele din urmă, sistemul tetrarhic s-a destrămat, iar Dioclețian și Maximian au abdicat în anul 305, Galerius și Constantius preluând titlul de augusti. După moartea lui Constantius în anul 306, Constantin (272-337), fiul său, a ajuns împărat. Maxentius, fiul lui Maximian, a fost proclamat împărat la Roma în același an, dar nu a fost niciodată acceptat ca împărat legitim. Ca urmare, între 307 și 313 au avut loc numeroase războaie civile în Imperiul Roman, în 313 rămânând doar doi împărați: Constantin în vest și Licinus, un vechi camarad al lui Galerius, în est.

Între 313 și 316 atât Constantin cel Mare cât și Licinus au păstrat mai mult sau mai puțin o neutralitate cordială care le permitea acestora să lucreze împreună în

³³ Fontes, *Historiae Dacoromanae* II, VIII Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae*, IX, 7-13,1, p. 39.

³⁴ Trib germanic sau sarmatic documentat prima dată la mijlocul secolului al III-lea ca locuind la nord de Dunăre.

³⁵ Michael Kulikowski, *op. cit.*, p. 31.

ultimii ani ai războaielor civile. Balcanii de vest se aflau sub autoritatea lui Constantin, acesta utilizând o veche tactică a Imperiului Roman și anume aceea de a folosi triburile de barbari în scopuri proprii. Astfel Constantin a profitat de campaniile contra barbarilor pentru a-l provoca și a ajunge la o confruntare decisivă cu Licinius. Războiul din 323 împotriva sarmaților pe granița din Pannonia condusă un rege numit Rausimod și o altă campanie la confluența Dunării cu Morava, i-au adus lui Constantin titlul de *Sarmaticus*³⁶. S-a constatat că aceste atacuri au fost provocări la adresa lui Licinius, Constantin încălcând teritoriile și în consecință suveranitatea acestuia. Astfel, s-a ajuns la marele război civil din anul 324. Acesta merită menționat datorită faptului că cei doi combatanți au inclus barbari în armatele lor. Licinius care a câștigat un război împotriva goților înainte de 315 a obținut probabil în tratatul de pace sprijin din partea barbarilor înfrânți. Cu siguranță, în războiul împotriva lui Constantin, Licinius a inclus în armata sa goți, aceștia fiind condusă de un general numit Alica. Pe de cealaltă parte, Constantin a folosit auxiliari de origine francă³⁷.

Acest fapt nu este însă un aspect revoluționar, Imperiul Roman având o veche tradiție de a recruta barbari în armatele sale. Odată cu *Criza secolului al III-lea*³⁸, împărații rivali au utilizat această tactică de a recruta barbari în armatele proprii la un nivel mai amplu decât până la acel moment. Atât Licinius cât și Constantin se aflau într-o așa zisă competiție pentru recrutarea unui număr cât mai mare de barbari, sarmați și goți, din zona Dunării Mijlocii și de Jos în propriile armate. Acest fapt este confirmat însă și de mărturia împăratului Iulian care în satira sa intitulată *Misopogon*³⁹ face referire la faptul că împăratul Constantin recruta și plătea cu subsidii barbarii. S-a observat faptul că în secolul al IV-lea împărații utilizau din ce în ce mai mulți barbari în armatele imperiului⁴⁰.

Victoria lui Constantin asupra lui Licinius a fost un eveniment marcant pentru acea perioadă. În anul 330 un număr de taifali au invadat imperiul împinși de tervingi. Vecinii acestora, sarmații din zona Panoniei au cerut ajutor din partea imperiului care a dus campanii de pedepsire ale atacatorilor. Datorită faptului că goții au fost de partea fostului inamic al noului împărat dar și datorită faptului că un rege al tervingilor deținea din ce în ce mai multă putere care devenea amenințătoare pentru Imperiul Roman, Constantin a avut și de această dată un răspuns pe măsură. Împăratul l-a trimis pe Constantius ce deținea titlul de *caesar*⁴¹ să susțină campanii ofensive la nordul Dunării. Această ofensivă a avut un succes răsunător, sursele scrise menționând un

³⁶ Titlu imperial reprezentând victoria contra sarmaților.

³⁷ Michael Kulikowski, *op. cit.*, pp. 81-82.

³⁸ Perioadă de instabilitate politică sub presiunea multiplelor atacuri din partea barbarilor în toate colțurile imperiului în care armatele romane aclamau diverși împărați, destabilizând instituția imperială.

³⁹ Eseu satiric scris în 363 în Antiochia în greacă.

⁴⁰ Michael Kulikowski, *op. cit.*, pp. 81-82.

⁴¹ Titlu imperial cu origini în cognomeul lui Iulius Caesar folosit și în perioada Crizei secolului al III-lea în perioada tetrarhiei dar și după aceasta.

număr de 100 000 de goți uciși sau alungați din teritoriile lor⁴². Printre prizonierii de război capturați de Constantius se afla și fiul regelui goților Ariaric⁴³. Consecințele acestor războaie gotice au avut o mare importanță, la Dunărea de Jos instaurându-se o perioadă de pace de treizeci de ani⁴⁴.

După moartea lui Constantin cel Mare în 337 până în anul 339 nu au fost înregistrate campanii împotriva barbarilor din nord. Succesorii lui Constantin au fost cei trei fii ai săi Constantinus, Constantius II și Constans care imediat au intrat în conflict unii cu alții. Cel mai mare fiu, Constantinus nu a fost mulțumit cu împărțirea imperiului, atacându-l pe fratele său Constans în 340 fiind ucis în luptă. Un deceniu cei doi frați rămași au menținut pacea, luptând împreună împotriva sarmaților. În 350 Constans a fost uzurpat, fratele său Constantius susținând un puternic război cu uzurpatorul Magnentius. Această perioadă de conflict și de instabilitate majoră a marcat defensivă imperiului. În anul 355 Constantius îl numește caesar pe vărul său Iulian. În 360 acesta va fi aclamat împărat după importante victorii împotriva sarmaților și înainte de lupta cu Constantius pentru tron cel din urmă moare, numindu-l pe Iulian succesori⁴⁵. Iulian se concentrează pe luptele cu perșii dar moare din cauza unei răni căpătate în urma unei ambuscade a perșilor. În ceea ce îi privește pe goți, aceștia erau încă slăbiți, fiind recrutați în armatele imperiale, pacea rezistând până în 360⁴⁶. Armata îl proclamă împărat pe Jovian în anul 363, acesta fiind obligat să semneze pacea cu perșii. După moartea acestuia, armata îl alege ca împărat pe Valentinian care decide ca fratele său, Valens, să îi fie co-împărat⁴⁷. În *Historia Nova*, Zosimus menționează și el acest eveniment: „*Valentinian a părăsit Niceea și a venit la Constantinopol. Odată ajuns aici, armata și alți prieteni ai săi l-au îndemnat să aleagă un coleg, astfel, dacă vreodată ar fi izbucnit o criză, el ar fi avut un partener așa încât să nu sufere la fel ca după moartea lui Iulian. El a luat în considerare sfatul lor, și după mult timp de gândire, l-a ales pe fratele său, Valens, dintre toți candidații posibili, deoarece s-a gândit că este cel mai demn de încredere*”⁴⁸.

În anul 365 are loc încercarea de uzurpare eșuată a lui Procopius care primește sprijin armat din partea câtorva regi goți. Ca urmare a sprijinului acordat uzurpatorului, Valens, fiind dornic de prestigiu, începe atacurile pe frontiera Dunării între 367-369: „*După înfrângerea lui Procopius în Frigia și după încetarea pricinilor de neînțelegeri lăuntrice, a fost trimis la goți Victor, comandant de cavalerie, spre a cunoaște în mod nemijlocit din ce motive neamul acesta, prieten cu romanii și legat cu*

⁴² Eusebius, *Vita Const.* 4.5.1–2; Orig. *Const.* 31; Aurelius Victor 41.13; Eutropius 10.7.

⁴³ Eusebius, *Vita Const.*, . 4.5.1–2.

⁴⁴ Michael Kulikowski, *op. cit.*, p. 84-85.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 103.

⁴⁶ *Ibidem*, p.108.

⁴⁷ *Ibidem*, p.113.

⁴⁸ Zosimus, *op. cit.*, IV.1, p. 71.

*ei prin tratate de pace îndelungată, dăduse sprijin de arme omului care iscuse război împotriva unor împărați legitimi*⁴⁹.

Pentru a-i pedepsi pe goți, Valens a trecut Dunărea pe un pod de vase, însă aceștia aflaseră deja despre campania împăratului, așa că s-au retras în Montes Serrorum, undeva în Carpați. În următorul an, apele Dunării erau prea umflate, așa că nu a reușit nici de această dată să se confrunte cu armatele lui Alaric. Luptele au fost amânate pentru anul următor, în 369, când i-a izgonit pe goți și și-a luat titlul de *Gothicus Maximus*. În urma campaniilor lui Valens, au fost înăsprite măsurile de apărare ale frontierelor Imperiului Roman, iar traseul căilor comerciale a fost schimbat astfel încât să nu mai treacă pe teritoriile goților. Athanaric a cerut pacea, însă tratativele s-au ținut pe Dunăre deoarece Athanaric îi jurase tatălui său că nu va călca niciodată pe teritoriu roman. În urma păcii, au fost reluate schimburile comerciale și romanii au încetat să mai plătească subsidii goților. Termenii păcii nu a fost foarte duri pentru goți, Athanaric reușind astfel să rămână conducătorul tervingilor.

În anul 376, tervingii au ajuns la granițele Imperiului Roman pentru a cere azil din calea hunilor care devastaseră deja teritoriile greutungilor. L-au rugat pe Valens să îi lase să se stabilească în Tracia și, după multe luni de negocieri, cerințele tervingilor au fost acceptate. Cu toate acestea, condițiile de trai nu au fost satisfăcătoare pentru noii imigranți din imperiu, mâncarea fiind puțină, iar adăposturile necorespunzătoare pentru temperaturile scăzute. Pe lângă aceste probleme, greutungii, care până atunci reușiseră să le facă față hunior pe Nistru, cereau și ei să fie primiți ca refugiați în imperiu. Greutungilor nu li s-a permis să se stabilească aici, dar puneau presiune în continuare asupra autorităților romane.

Comandantul roman Lupicinus a decis că ar fi cel mai bine ca tervingii să fie mutați în Marcianopol. Oficialii romani, preocupați de mutarea refugiaților, au lăsat granițele de la Dunăre nepăzite, așa că greutungii au profitat de ocazie, traversând fluviul pe plute. Atunci când tervingii se apropiau de Marcianopol, Lupicinus i-a invitat pe Fritigern și Alavivus, cele două căpetenii ale goților, să i se alătore la cină. Cei mai mulți dintre refugiați au rămas în afara orașului deoarece nu li s-a permis să intre și nici să cumpere provizii. Astfel, o revoltă a izbucnit, iar tervingii au ucis mulți soldați care păzeau zidurile cetății: *„Înfuriați din ce în ce mai mult, deoarece vedeau că li se răpesc în chip dușmănos rudele, barbarii au despuiat și au ucis o mare parte din soldați. Despre această întâmplare Lupicinus a aflat printr-un vestitor tainic, pe când sta la masă [...] bănuind sfârșitul apropiat, el a ucis toate santinelele, care așteptau pe comandanți în fața casei în semn de cinste sau pentru a-i ocroti. [...] Cum Fritigern era un om iute la hotărâri [...] a strigat cu glas tare că vor trebui să înfrunte o mare primejdie*⁵⁰.

Lui Fritigern i s-a permis să plece de la masă, iar a doua zi războinicii tervingii au început să atace regiunile din jurul Marcianopolului. Trupele lui Lupicinus au vrut

⁴⁹ Ammianus Marcellinus, XXVII, 5. 1-4.

⁵⁰ *Ibidem*, XXXI, 5. 7-13.

să contraatace, dar au fost surprinse de atacul lui Fritiern care i-a înfrânt într-o bătălie sângeroasă. După aceasta, rebeliunile goților au continuat, astfel încât Valens, întors de pe frontul din Syria, a decis să fie chiar el cel care avea să pună capăt conflictelor. Astfel, după ce și-a pregătit armatele timp de două luni, a pornit la luptă împotriva goților la începutul lui august, stabilindu-și tabăra în afara orașului Adrianopol. Fritigern a dorit să încheie pace întrucât era depășit numeric, dar Valens a refuzat așa că bătălia a început. În urma ei, două treimi din soldații romani au fost uciși, printre care și Valens însuși.

După 378, goții au devenit o prezență constantă în viața politică a imperiului,⁵¹ zeci de mii de barbari trăind acum pe teritoriul său. Bătălia de la Adrianopol a fost prevestitoare pentru ceea ce avea să se întâmple în secolului următor, și anume jefuirea Romei de către vizigoții lui Alaric I.

Concluzie

Goții au fost neamul de barbari care a influențat cel mai puternic desfășurarea evenimentelor de la Dunărea de Jos în primele cinci secole ale erei noastre. Războinici de temut, aceștia au înfrânt și ucis doi împărați romani și anume pe Decius și pe Valens. Profitând de instabilitatea din imperiu provocată de multiplele războaie civile care aveau loc ca urmare a setei de putere a diferiților pretendenți la tron, barbarii au atacat provinciile romane, țintind orașele importante, atacurile lor fiind, în mare măsură ilustrate în sursele scrise. Acestea ne sunt de folos în cercetare, însă trebuie să le privim cu un oarecare scepticism întrucât, informațiile prezentate au fost probabil exagerate, autorii fiind adesea subiectivi.

Ațiunile goților au schimbat pentru totdeauna fața continentului european reușind prin acestea să zguduie un imperiu care controla de secole politica a numeroase popoare și care a fost nevoit să se adapteze pentru a face față noilor provocări.

Bibliografie selectivă

Fontes Historiae Dacoromanae II, XXI. Ammianus Marcellinus, *Rerum Gestarum Libri XXXI*, XXVII, 4.1, 15-16, Editura academiei Republicii Socialiste România, București 1970.

Fontes, Historiae Dacoromanae II, VIII Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae*, IX, 7-13,1.

Iordanes, *Getica*, Fontes, Historiae Daco-Romanorum II, Tipografia „Bucovina”, București, 1939.

Heather, Peter, *Goths and Romans 332-489*, Clarendon Press, Oxford, 1994.

Heather, Peter, John Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, Liverpool University Press, Liverpool, 1991.

Heather, Peter, *The Goths*, Blackwell Publishers, Oxford, 1996.

⁵¹ Michael Kulikowski, *op. cit.*, p. 145.

Kulikowski, Michael, *Rome's Gothic Wars. From the Third Century to Alaric*, Cambridge University Press, 2007.

Scorpan, Constantin, *Contribuții arheologice la problemele etnice ale Dobrogei antice*, în „Pontica”, I, 1968.

Zaroff, Roman, 'The Origins of the Goths', *Proceedings of The University of Queensland History Research Group*, No. 11, 2000.

Zosimus, *New History*, Australian Association for Byzantine Studies Department of Greek, University of Sydney, 2006, Book 1, 32-33.